

УДК 338.439.5:321.01(477)

І. О. Гуца,
к. е. н., доцент кафедри економічної теорії,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ВИБІР ПРІОРИТЕТІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

I. Gushcha,
PhD, associate professor of economic theory, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

CHOICE OF PRIORITIES OF STATE AGRARIAN POLICY CONCERNING MARKET OF UKRAINE

Проведено дослідження пріоритетних напрямів державного регулювання аграрного ринку України. Розглядаються такі напрямки, як постановка завдань і визначення заходів державної політики у підвищенні конкурентоспроможності продукції сільськогосподарського виробництва, модернізації виробництва, проведення великих інноваційних проектів, забезпечення захисту і підтримки вітчизняних виробників сільгосппродукції за допомогою митно-тарифного регулювання, виведення на зовнішні ринки за допомогою політики держави, заснованої на збільшенні кількості вертикально-інтегрованих компаній.

It was carried out the study of agricultural market control priority directions. Such directions as goals statement and definition of national policy measures in agricultural production competitiveness increase, modernization of production, completion of large-scale innovation projects, provision of protection and support for agricultural production national producers by means of custom-tariff control, bringing out to external markets by means of state policy based on quantity increase of vertically integrated companies.

Ключові слова: державна політика, інноваційні проекти, венчурні фірми, інвестиційна політика, горизонтальні і вертикальна інтеграція.

Key words: state policy, innovation projects, ventures firms, investment policy, horizontal and vertical integrations.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У зарубіжних країнах розвиток аграрного ринку є стратегічним пріоритетом державної влади та забезпечено цілим комплексом стимулюючих заходів. Це і податкові пільги, і наявність підготовлених майданчиків для будівництва ферм, і гарантії поставок сировини, і фінансова участь держави, що істотно знижує ризики довгострокових і капіталомістких проєктів.

Останнім часом в Україні почали реалізувати подібну модель. Однак доки сільськогосподарській галузі доводиться самостійно справлятися з існуючими складнощами.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Стійке функціонування аграрного ринку, а отже, і перспектива подальшого його розвитку безпосередньо залежить від активної дер-

жавної політики, спрямованої на вирішення конкретних завдань [1].

1. Необхідно підвищити конкурентні позиції виробників сільськогосподарської продукції. Вони повинні визначатися можливістю виробництва широкого асортименту високотехнологічної сільгосппродукції, масштабним застосуванням у виробництві досягнень науково-технічного прогресу та інноваційних розробок внаслідок своєчасної модернізації і підтримки стабільно високого рівня оновлення основних фондів.

На наш погляд, цей напрям потребує від держави низку конкретних заходів:

- розвиток єдиної державної інформаційної системи, яка б збирала, оперативно обробляла, накопичувала дані щодо всіх технічних і технологічних досягнень у сфері агропромислового виробництва, отриманих у науково-дослідних і дослідно-конструкторських організаціях, а також надавала б цю інформацію у встановленому порядку;

- здійснення на пільгових умовах передачі результатів НДДКО, щодо фінансування державним бюджетом патентів або ноу-хау сільськогосподарським підприємствам;

- розвиток системи державних організацій, що здійснюють купівлю необхідного для сільськогосподарського виробництва сучасного устаткування і нової техніки (виробниками яких були б і вітчизняні і іноземні організації і компанії) з подальшим її наданням вітчизняним виробникам сільгосппродукції, наприклад, на основі лізингу;

- збільшення бюджетного фінансування фундаментальних наукових та інноваційних розробок в галузі сільськогосподарського виробництва, результати яких здатні забезпечити зростання виробництва високотехнологічної сільгосппродукції;

- розвиток системи фінансового забезпечення проведення науково-технічних інноваційних робіт, включаючи розвиток регіональних і місцевих інноваційних банків, створення спеціальних фондів (венчурних фондів), що функціонують у всіх суб'єктах країни, забезпечення реальних можливостей для отримання державних гарантій сільськогосподарськими підприємствами (наприклад, при отриманні ними довгострокових кредитів для реалізації інноваційних робіт), забезпечення ефективної роботи системи страхування;

- розробка і прийняття науково-технічних програм, спрямованих на інноваційний шлях розвитку сільського господарства країни;

- розвиток спеціальних навчальних закладів, до функцій яких входила б кадрова політика;

- розвиток венчурних та інжинірингових фірм.

Слід зазначити і те, що необхідно, з нашої точки зору, здійснювати розвиток власної національної інноваційної системи в країні.

Основними напрямками державної політики в галузі розвитку національної інноваційної системи може стати створення сприятливого економічного та правового середовища для учасників інноваційної діяльності, включно із захистом прав інтелектуальної власності; формування інфраструктури інноваційної системи для підтримки розвитку різних форм інноваційно-технологічного підприємництва, в тому числі малих інноваційних підприємств, вдосконалення системи державної підтримки комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності, підготовки виробництва і виходу на ринок інноваційної продукції (послуг), включаючи підготовку і перепідготовку кадрів для інноваційної діяльності [2].

Поряд з венчурними фондами для підтримки інноваційно-активних аграрних підприємств в Україні повинна розвиватися система спеціальних фондів (за участю держави та бізнесу) з метою створення і підтримки підприємств, що займаються виробництвом і реалізацією сільськогосподарської продукції; підтримки підприємств (в першу чергу малих), що здійснюють самостійно науково-технологічну роботу і виконують просування нових технологій (продукції) в масове виробництво.

Сьогодні дуже важливо забезпечити партнерство науки, освіти та бізнесу. Одним з основних механізмів такого партнерства можуть бути спільні дослідницькі центри і проблемні лабораторії, які повинні бути націлені на вирішення конкретних завдань в сільському господарстві. Така система дослідницьких центрів і проблемних лабораторій, націлена на вирішення абсолютно конкретних завдань, може бути цілком ефективною, забезпечуючи тісну взаємодію університетів, інститутів, приватного бізнесу та державних наукових організацій.

Необхідні ефективні механізми спільного фінансування бізнесу і держави проблемних лабораторій і дослідницьких центрів, що працюють на ключових напрямках технологічного розвитку. Слід розширити можливості приватного фінансування діяльності центрів та лабораторій з використанням коштів, що виді-

ляються в рамках прийнятих регіональних цільових програм.

Потрібні податкові преференції для учасників інноваційного ланцюжка, а також такі підходи в податковій політиці, які б стимулювали інноваційну діяльність (наприклад, повне або часткове звільнення від сплати до бюджету податку на майно, податку на додану вартість).

2. Для модернізації виробництва, проведення великих інноваційних проектів, розширення та розвитку виробничих потужностей сільськогосподарського виробництва потрібні величезні фінансові ресурси, яких у більшості сільгосп підприємств немає. У зв'язку з цим держава повинна, на наш погляд, забезпечити умови вливання інвестицій і фінансових коштів у сільське господарство. Для цього, в першу чергу, слід забезпечити:

— можливість отримання підприємствами дешевих і довгострокових кредитів під модернізацію (оновлення) виробництва;

— формування інвестиційних фондів (найкраще створення регіональних інвестиційних фондів) на підтримку і розвиток аграрних підприємств;

— використання політики прискореної амортизації, податкового кредитування.

Таким чином, від держави потрібно безпосереднє фінансове співробітництво з приватним сектором, оскільки навіть найбільші українські компанії, на кілька порядків поступають світовим лідерам за потужностями і нормою прибутку, не в змозі самостійно знаходити необхідні для цього кошти і впоратися з інвестиційними ризиками.

3. Необхідно, на нашу думку, прийняти рішення щодо забезпечення захисту і підтримки вітчизняних виробників сільгосппродукції допомогою митно-тарифного регулювання більш активній протидії дискримінаційних заходів щодо українських експортерів.

У цьому напрямку держава повинна:

— використовувати підтримку експортерів сільгосппродукції, наприклад, за рахунок застосування пільгового кредитування та страхування (гарантування) експортних кредитів можна забезпечити формування спеціальної посередницької збутової мережі, яка забезпечувала б інформаційну, маркетингову підтримку і просування сільгосппродукції;

— за рахунок дипломатичних відносин сприятиме усуненню бар'єрів, що заважають виходу вітчизняних сільськогосподарських виробників на світові ринки, а також просуван-

ню на зовнішні ринки вітчизняної сільгосппродукції за рахунок державних гарантій, забезпечення тощо.

Для більш успішної діяльності на зовнішніх ринках навіть найбільшим аграрним підприємствам доцільно активізувати процеси горизонтальної та вертикальної інтеграції як в Україні, так і за кордоном з метою формування більш потужних корпоративних структур [3].

Необхідно збільшити кількість і потужності вертикально-інтегрованих структур у даній сфері економіки. Це також повинно підвищити і міцність зв'язків усередині ринку між його елементами.

Тому з метою формування великих корпорацій на аграрному ринку, які змогли б зайняти провідні позиції на світовому ринку готової продукції, необхідна реалізація низки заходів:

— надання підприємствам на початковому етапі освіти вертикально-інтегрованих структур конкретних пільг, таких як пільгове кредитування, звільнення від митних платежів;

— створення за участю держави курсів (освітніх тренінгів) з метою підготовки (а також підвищення рівня кваліфікації) менеджерів середнього і вищого рівня, особливо зі знаннями специфіки сільськогосподарського виробництва;

— формування агрокорпорації, контрольний пакет якої знаходився б у держави, з подальшою концентрацією навколо неї (за рахунок придбання акцій інших компаній, відкриття нових виробництв) підприємств, що дозволяють здійснювати весь виробничий процес (виробництво — переробка — збут сільськогосподарської сировини).

Ми поділяємо думку В.Г. Наймушева, що ефективне функціонування інтегрованих корпоративних структур вимагає активної участі держави у виробленні законодавчих основ, норм і стандартів корпоративної поведінки. На думку автора, необхідно ввести діяльність корпорацій в українське правове поле, законодавчо знизити провідну роль крупних корпорацій в сучасній економіці, конкретизувати умови та порядок взаємодії холдингових і дочірніх компаній між собою, а також виробити правові основи ділового співробітництва з державними структурами. Крім того, доцільно розширити все ще обмежені рамки участі аграрних підприємств в інших сучасних формах співпраці та взаємодії з провідними іноземними компаніями: виробниче і науково-технічне співробітництво на коопераційній основі, установа

спільних підприємств, стратегічних альянсів, патентно-ліцензійний обмін тощо.

4. Структурні перетворення також важливі для аграрного ринку України. Вони повинні бути зведені, наприклад, до збільшення кількості вертикально-інтегрованих компаній на економічній арені аграрного ринку з високорозвиненим технологічним доопрацюванням.

Виходячи з вищезазначеного, органи державної влади повинні визначити курс необхідних структурних перетворень.

Основною метою, на наш погляд, має стати сприяння випереджаючому розвитку виробництва та експорту готової сільгосппродукції. У зв'язку з цим, при здійсненні структурних змін є доцільним взяти за основу такі принципи, як:

— державна підтримка, що надається на засадах спільного фінансування або в інших формах, що передбачають відповідальність бізнесу за реалізацію проектів, що підтримуються;

— підтримка підприємств і фірм, здатних забезпечити конкурентоспроможність країни (причому до частини виробництва і реалізації сільгосппродукції).

Структурна політика повинна включати в себе обґрунтування та вибір пріоритетних напрямів розвитку як самої економіки, так і окремих галузей, а також співвідношення цих галузей між собою. Тому важливо зазначити, які структурні зміни необхідно провести в сільськогосподарському виробництві, щоб забезпечити стійке поступове зростання її основних показників [4].

ВИСНОВКИ

Сформована на аграрному ринку ситуація вимагає від держави активних дій — логічно продуманої структурної політики. Визначення напрямів структурних перетворень у сільськогосподарському виробництві має базуватися на врахуванні можливостей розвитку сільгоспідприємств; стратегічних завданнях, що стоять перед економікою країни, в тому числі перед галузями виробництва; забезпеченні підтримки і зростання конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників сільгосппродукції.

Найважливішими напрямками державного стратегічного впливу на виробництво сільськогосподарської продукції повинні стати продумані та скоординовані з представниками агропромислового бізнесу дії структурного характеру. Вони повинні нести в собі вирішення задач щодо випуску комплексом необхідного обсягу, асортименту, якості сільгосппродукції

для задоволення сукупної потреби як вітчизняного споживача, так і споживачів на зовнішніх ринках [5].

Однак структура, яка зараз склалася в аграрному секторі економіки не відповідає сьогоднішнім умовам розвитку країни і економічній ситуації. Даний висновок підтверджує зовнішньоекономічна ситуація:

— по-перше, показник імпорту сільгосппродукції не зменшується (причому збільшення вартості експорту в останні роки пов'язано із зростанням цін, а не зі збільшенням вивезення продукції);

— по-друге, збільшення імпорту сільгосппродукції відбувається внаслідок підвищення попиту на неї з боку населення країни і недостатнього запасу сировини.

Література:

1. Кушлин В.И. Государственное регулирование рыночной экономики // В.И. Кушлин; изд. 2-е, перераб. и доп. — М.: Изд-во РАГС, 2008. — С. 545.

2. Иоаннесян С.Л. Государственное регулирование инвестиционного процесса в России / С.Л. Иоаннесян // США: экономика, политика, идеология. — 2009. — № 3. — С. 30—45.

3. Нечитайлов С.Н. Интеграционные процессы при использовании техники / С.Н. Нечитайлов // Достижения науки и техники АПК. 2007. — № 9. — С. 18.

4. Голубев А. Резервы повышения эффективности сельскохозяйственного производства / А. Голубев // Экономика и управление АПК. 2008. — № 5. — С. 15.

5. Зальднер А. Государственное регулирование агропромышленного комплекса / А. Зальднер // Экономист. — 2009. — № 2. — С. 88—94.

References:

1. Kushlin, V.I. (2008), Gosudarstvennoe regulirovanie rynochnoj jekonomiki [The government state of market economy], 2 nd ed, RAGS, Moskow, Russia.

2. Ioannesyan, S.L. (2009), "State control of investment process in Russia", SShA: jekonomika, politika, ideologija, vol. 3, pp. 30—45.

3. Nechitailov, S.N. (2007), "Integration processes at technique using", Dostizhenija nauki i tehniki APK, vol. 9, pp. 18.

4. Golubev, A. (2008), "Reserves of agricultural production efficiency increase", Jekonomika i upravlenie APK, vol. 5, pp. 15.

5. Zaldner, A. (2009), "State control of agro-industrial complex", Jekonomist, vol. 2, pp. 88—94. *Стаття надійшла до редакції 09.03.2015 р.*